

POČETNA ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA NALAZIŠTA VRATNEC 2 KRAJ KOPRIVNICE (PRETPOVIJESNI SLOJEVI)

Kako smo već ranije napomenuli i kako je to zabilježeno na više mjesta, lokalitet Vratnec 2 kraj Koprivnice, kojega je pronašao svojim rekognosciranjima terena Ivica Zvijerac iz Torčeca i koji se nalazi u k.o. Peteranec, ali je najbliži Koprivnici, tj. industrijskom predgrađu i šumi na Danici, prvenstveno smo zapazili po nalazima srodnima onima s nalazišta Seče (Z. MARKOVIĆ 1997 A, 34-35). Prve rezultate istraživanja sumarno smo naveli u dva manja teksta (Z. MARKOVIĆ 1997 B, 17; Z. MARKOVIĆ 1998, 51 i d.). Kako smo naveli i na drugome mjestu (Z. MARKOVIĆ 1998), terenskoj ekipi (voditelj: dr. Z. Marković) se jedno vrijeme priključila i mr. Tajana Sekelj-Ivančan, a u dva navrata teren je posjetila i dr. Kornelija Minichreiter, obje iz Instituta za arheologiju u Zagrebu. Velik u zahvalnost dugujemo i g. Ivi Horvatu, direktoru Podravskog gospodarstva, koji nam je ljubazno ustupio teren za istraživanje, premda je na njemu bio usjev. Nacrtanu dokumentaciju radili su autor, I. Zvijerac i Miralem-Miro Alečković a fotografsku autor, I. Zvijerac, Vladimir Kolarek, pomoćni preparator Muzeja grada Koprivnice, kustosica istog Muzeja Vesna Peršić Kovač, dok zračne snimke moramo zahvaliti Josipu Maljku iz dopisništva "Večernjeg lista" u Koprivnici. Teren su posjetili i predstavnici Grada, te novinari i drugi zainteresirani pojedinci, kao i ostali stručni djelatnici Muzeja.

Tereni na ovome prostoru, tj. između cesta za Torčec i Đelekovec, a uz kanale za navodnjavanje, te potok Vratnec na sjevernoj strani, bili su dosta gusto naseljavani, o čemu smo se uvjerali brojnim rekognosciranjima terena, ali i iskopavanjima na nalazištu Cerine 3 (Z. MARKOVIĆ 1986) i Cerine 7 (Z. MARKOVIĆ 1994 B), kojima smo potvrdili naseljenost u eneolitiku, ranome i kasnom brončanom dobu (v. još i tekst Z. MARKOVIĆ 1997 A, 33-34), antici te ranome i kasnijemu srednjem vijeku (literatura kao naprijed te Z. MARKOVIĆ 1990, 116-117, br. 405-410; Z. MARKOVIĆ-I.ZVIJERAC 1997, 187, br. 674-676). Očito je da je ovdje postojala i horizontalna stratigrafija, tj. seljenja s jednoga na drugi bliži i u ponekome momentu pogodniji teren za naseljavanje. Također ostaje do daljnega upitnim i pronalaženje mjesta za ukopavanje, tj. nekropola iz različitih razdoblja, premda za jednu

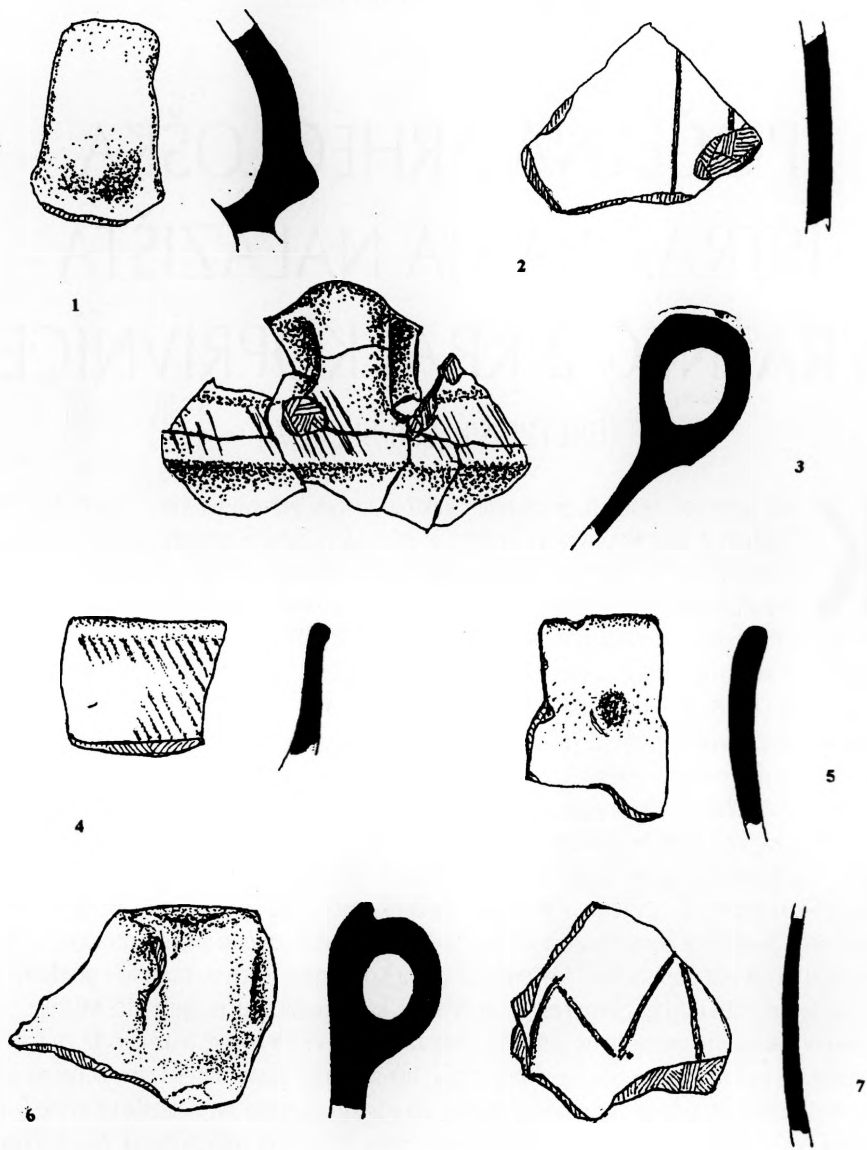

Tabla 1
 VRATNEC 2, ENEOLITIČKI DIO
 1-4: jame u sondi 3; 5-7: jama S1
 (crteži: Vladimir Kolarek)

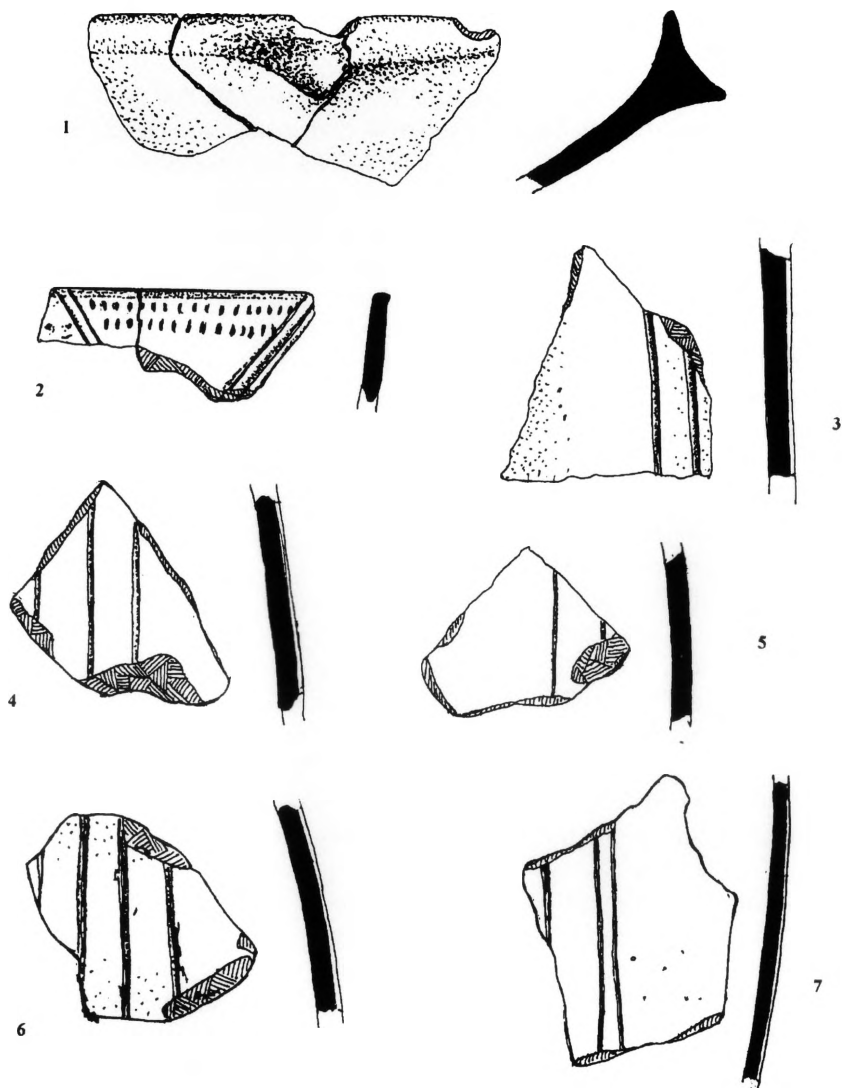

Tabla 2
 VRATNEC 2, ENEOLITIČKI DIO
 1-5: jame u sondi 3; 6-7: jama S1
 (crtež: Vladimir Kolarek)

starohrvatsku možemo pretpostaviti da se nalazila uz toponim Klisa (Cerine 6). Također napominjemo da se u blizini nalazi i toponim Ivankovice, što uz toponim Klisa može naslutiti više starohrvatskih lokaliteta. Na istraživanjima 1997. godine radili smo s desetak fizičkih radnika od 21. do 31. listopada 1997., pri čemu smo imali i vrlo povoljne vremenske uvjete. Uz samu desnu obalu potoka Vratneca, tj. na terenu uz nalazišta pod nazivom Vratnec, ukopali smo betonski reper od kojega smo izvršili i odgovarajuća mjerenja (mjerio je g. Drago Peserle iz Koprivnice). U cijelosti smo imali 155 četvornih metara otvorene površine i to u tri sonde. Sonda 2 imala je površinu od 25 m² i, osim u sloju oranja, nije dala tragove objekata. Sondu 1 smo zbog nalaza i kontura jame proširili sondom 1-A, te je imala ukupno 50 m². Sonda 3, udaljena od sonde 1 jugozapadno 26 m, imala je površinu od 50 m² i bila je orijentirana smjerom I-Z, dok su sve ostale bile orijentirane smjerom približno S-J. Sonda 4 od sonde 2 udaljena je bila prema sjeverozapadu 93 m, a imala je površinu od 25 m², a s dodatkom 30 m². Sloj oranja je malo varirao, ali je uglavnom bio oko 30-35 cm.

U slojevima oranja, a negdje i malo dublje, svugdje su bili vidljivi šodrani cjevovodi za navodnjavanje, koji su bili uski ali su ometali istraživanja. U sondi 1 smo zapazili prilično jasne konture eneolitičke jame S-1, preko koje je u jednom dijelu pao kućni maz, mjestimice deo 70 cm, a mjestimice samo 15-20 cm. U jami S-1 naišli smo, premda u tlocrtu ima izgled jedne istovremene jame, na dvovrsnu eneolitičku keramiku, pa moramo zaključiti da je posrijedi miješanje materijala koji je naknadno ukopan kroz stariji horizont. Pronašli smo materijal srodan onome s blizog nalazišta Seče (oko 7,5 km jugooistočno odavde) i drugih sličnih nalazišta, tj. iz druge polovice 4. tisućljeća prije Krista (Z. MARKOVIĆ 1997 A, 34-35; Z. MARKOVIĆ 1985, 1 i d; Z. MARKOVIĆ 1994 A, 89-91, s ostalom literaturom). Međutim, zbunjuje činjenica da smo u njoj naišli i na kasniji materijal, onaj lasinjske kulture, koja neposredno slijedi nakon kulture Seče, a ovdje ih se ne može razdvojiti prema dubinama. To otežava interpretaciju i atribuciju dijela nalaza. Tako od starijega dijela nalazimo, primjerice: ulomak posude s rovašenom jamicom blizu oboda, ulomke posude sa širim žlijebnim linijama koje su postavljene približno okomito (zanimljivo je da i u trećoj sondi imamo nalaze koji odgovaraju ovima i po fakturi i boji i ukrasu), ulomak smeđkaste posude s cikcak urezanim ornamentom, bradavičaste aplikacije itd. Ali, kako smo rekli ovdje nalazimo i prave lasinjske nalaze: ulomci ukrašeni koso urezanim linijama iznad konkavnog donjeg dijela bikonične posude, a vrlo vjerojatno i sedlaste ručkice uz obod (o lasinjskoj kulturi v. primjerice Z. MARKOVIĆ 1994 A, 91-96, s ostalom literaturom). Boja lasinjskog posuđa je siva, oker i smeđkasta, a onoga kulture Seče crna, smeđesiva i oker, a donekle se razlikuju i po fakturi. Ovakve slučajeve moglo bi se tumačiti kao istovremenost, ali za takvo što nemamo elemenata u drugome materijalu sa srodnih lokaliteta, pogotovo s lokaliteta Seče. Naizgled je ova jama pregrađena zapečenim mazom, ali to se ne vidi po dubinama nalaza obje vrste. U ovoj jami pronađeni su i ulomci kamenoga žrvnja.

U sondi 3 situacija je bila mnogo složenijom, već i zbog činjenice što se iznad kulturnog sloja s eneolitikom nalazio nekakav stambeni srednjovjekovni objekt, vjerojatno koliba s plitko ukopanim unutarnjim dijelom. U sondi nam je jasan jak eneolitički sloj u većem dijelu, ali smo zbog izrazitijih lasinjskih elemenata mislili da možemo strogo odijeliti jamu S-3A i S-

3B, a lasinjski bi elementi bili samo u ovoj drugoj (Z. MARKOVIĆ 1998, 52-53), koja bi bila i jače uočljiva. Nakon kompletne analize materijala to moramo negirati jer se materijal izmiješan nalazi svuda po sondi osim na zapadnom kraju gdje se vidi trag još jednoga jamskog objekta, jame S-3C. Od starijega materijala, tj. onoga kulture Seče, nalazimo, primjerice: više ulomaka crne posude ili više njih sa vertikalnim žlijebovima, tanki lendjeloidni ulomci s plastičnim aplikacijama na bikoničnom truhu, ručke s jednom plastičnom aplikacijom, otisci vrha prsta u horizontalnim nizovima, ispod kojih se nalaze dva roščića, šuplja crvena cilindrična noga od zdjele na nozi i sl. Lasinjskoj kulturi mogli bismo pribrojiti sivi bikonični vrčić s drškom do oboda i kosim crtama iznad bikoničnog truha, ulomci crvenkastih posuda s kosim plitko žlijebljenim linijama uz obod, negdje s vertikalnim nizovima kapljicastih ureza uz ove kose. Teško je odvojiti dio materijala, naročito keramičke žlice (u ovoj sondi pronađeno ih je čak devet!) i jezičaste aplikacije. Mogli bismo možda i govoriti o kratkotrajnoj istovremenosti ove dvije kulture u jednome kratkom prijelaznom razdoblju, ali niti za takvu tvrdnju zasad nemamo uporišta.

U sondi 4 pronašli smo ostatke dva starohrvatska srednjovjekovna objekta, s vrlo plitkim tragovima. Kada smo proširili sondu radi zapadnijega objekta, ondje smo opet naišli na dijelove jame S-4, koja nam je dala tragove ranoeneolitičke kulture Seče.

Među površinskim materijalom, odnosno materijalom koji je pronađen u sloju oranja, pronađeni su, primjerice, ulomak kamene sjekire, piramidalni uteg, ali i došta materijala obje ove kulture kao i materijal razvijenoga srednjeg vijeka što ne začinuje s obzirom na ranije srednjovjekovne nalaze ispod sloja oranja.

Kako je vidljivo iz ovoga relativno kratkog priopćenja, velika dilema nastala je oko atribucije lasinjskih elemenata u Seče-kulturi, odnosno uz materijal koji smo ranije uvijek opredjeljivali kao raniji. Do daljnjih istraživanja ovo pitanje bismo ipak ostavili otvorenim, iako postoji mogućnost da je materijal zbog kasnijega lasinjskog naseobinskog horizonta u tzv. kulturnom nivou izmiješan a ne istovremen kako bi jamski nalazi mogli sugerirati.

Osnovna literatura:

1. Z. MARKOVIĆ 1985: Problem ranog eneolita u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, ser. 3, sv. 18, 1 i d.
2. Z. MARKOVIĆ 1986: Početna istraživanja lokaliteta Cerine III, *Podravski zbornik* 86, Koprivnica 1986., 152 i d.
3. Z. MARKOVIĆ 1990: Općina Koprivnica, u: *Registar arheoloških nalaza i nalazišta sjeverozapadne Hrvatske* (ur. M. Šimek), Muzejsko društvo sjeverozapadne Hrvatske - Sekcija arheologa i preparatora, Varaždin 1990.
4. Z. MARKOVIĆ 1994 A: Sjeverna Hrvatska od neolita do brončanog doba, *Problem kontinuiteta stanovništva i kultura sjeverne Hrvatske od ranog neolita do početka brončanog doba*, Koprivnica 1994.
5. Z. MARKOVIĆ 1994 B: Rezultati početnih istraživanja kompleksa nalazišta Cerine kraj Koprivnice, *Katalog izložbe, "Podravka"*, Koprivnica 1994.
6. Z. MARKOVIĆ 1997 A: Osvrt na neke pretpovijesne i srednjovjekovne nalaze u Podravini, *Podravski zbornik* 23, Koprivnica 1997., 33 i d.
7. Z. MARKOVIĆ 1997 B: Nekoliko prinova u zbirkama Muzeja grada Koprivnice tijekom 1997. godine, *Scientia Podraviana, glasilo Povijesnog društva Koprivnica*, Koprivnica 1997, br. 13, 16 i d.
8. Z. MARKOVIĆ 1998: Početna istraživanja pretpovijesnog i srednjovjekovnog nalazišta Vratnac 2 kraj Koprivnice, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*, br. 1, god. XXX, Zagreb 1988., 51 i d.
9. Z. MARKOVIĆ - I. ZVIJERAC 1997: Županija Koprivničko-križevačka, u: *Registar arheoloških nalaza i nalazišta SZ Hrvatske* (ur. M. Šimek), Muzejsko društvo SZ Hrvatske - Sekcija arheologa i preparatora, Bjelovar 1997.

Dr. Zorko Marković

Anfänge archäologischer Forschungen der Fundstelle Vratnec 2 bei Koprivnica (vorhistorische Schichten)

Die Fundstelle Vratnec 2 befindet sich nördlich der Stadt Koprivnica und der bekannten Fundstätten auf den Lokalitäten namens Cerine (Z. Marković 1986; Z. Marković 1994 B). Die ersten Befunde der Oberfläche, die der Kultur Seče aus dem frühen Eneolithikum angehören (3500-3200 v. Chr.), wurden 1997 veröffentlicht (Z. Marković 1997 A, 34-35). 1997 wurde eine Ausgrabung auf dem Hügel oberhalb des Baches Vratnec durchgeführt (132 m über dem Meeresspiegel). Erforscht wurde eine Oberfläche von 155 m² an vier Fundpunkten. An den Fundpunkten 3 und 4 konnten auch mittelalterliche Überreste einer altkroatischen Siedlung entdeckt werden. An den Fundpunkten 1, 3 und 4 wurden Überreste eneolithischer Gräben entdeckt, in denen Material der Kultur Seče aus dem frühen Eneolithikum und der Kultur Lasinja aus dem mittleren Eneolithikum (3200-2700 v. Chr.) gemischt vorkommen, da durch die älteren Schichten der jüngere Siedlungsteil eingegraben wurde. Im Graben S-1 wurden viele Überreste einer erdenen Hauskonstruktion entdeckt. Alle Grabenobjekte befinden sich unter einer zwischen 35 und 40 cm dicken Pflugschicht (Marković 1998).

Das ältere Keramikmaterial (Kultur Seče) ist mit Scherben bikonischer und abgerundeter Schüsseln, Kannen und Töpfe grober oder feinerer Ausarbeitung vertreten. Die Farben des Geschirrs sind grau, schwarz und rot, und es hat Verzierungen in der Form von Zick-Zack-Linien, vertikalen rinnenartigen Linien, Kerbschnitten, warzenförmigen Applikationen, usw. Die zur Kultur Lasinja gehörende Keramik ist ockerfarbig, grau und braun. Unter den Formen ist das Kannchen mit einem Randhenkel und schrägen Linien über der bikonischen Wölbung charakteristisch. Typisch ist auch die Ornamentik von flachen rinnenartigen schrägen Linien mit Einschnitten und ein sattelförmiger Henkel. Am Fundpunkt 3 wurden sogar 9 Keramiklöffel entdeckt, es ist jedoch schwierig festzustellen, ob sie der älteren oder früheren Periode zuzuordnen sind. Es wurde auch eine Steinaxt mit einem Loch gefunden.

Der Hauptwert des vorhistorischen Teils der Fundstätte sind die zur Kultur Seče gehörenden Befunde, da sich 7,5 km südwestlich die Fundstelle Seče beim Dorf Koprivnički Bregi befindet. Dort konnten wir auf etwa 500 m² der erforschten Oberfläche viele Grabenobjekte finden, und zwar mit den Befunden, die eine Verbindung zwischen den späteneolithischen Kulturen Sopot und Lengyel und den vorangegangenen Elementen der Kultur Lasinja aus dem mittleren Eneolithikum darstellen (Z. Marković 1985; Z. Marković 1994 A, 89-91, 160-161). Diese Kulturerscheinung ist mit den frühen äneolithischen Kulturen Lengyel 3, Brodzany-Nitra und Tiszapolgar gleichzeitig. Die Kultur Lasinja (Z. Marković 1994 A, 92-96, 161-162) ist mit der Kultur Bodrogresztur aus dem mittleren Eneolithikum gleichzeitig. Wegen der Bedeutung der Befunde besteht die Absicht, die Ausgrabungen bald fortzusetzen.